

De Republiek in een tijd van vorsten

Uit de biografie van de Friese staatsman Viglius van Aytta (1507-1577) is zijn loopbaan als Habsburgs bestuurder te reconstrueren:

- 1507 Viglius wordt geboren in Friesland in een familie van vrije boeren. Later gaat hij rechten studeren in Leuven en Valence.
- 1542 Viglius wordt door Karel V benoemd tot lid van de Geheime Raad in Brussel, zeven jaar later wordt hij voorzitter van deze raad.
- 1554 Viglius wordt benoemd tot voorzitter van de Raad van State.
- 1569 Viglius treedt af als voorzitter van de Geheime Raad.
- 1576 Viglius roept, als voorzitter van de Raad van State, op tot de vergadering van de Staten-Generaal die de Pacificatie van Gent tot stand brengt.
- 1577 Viglius sterft en wordt in Gent begraven.

Door zijn loopbaan wordt Viglius beschouwd als vertegenwoordiger van een nieuwe maatschappelijke stand, de *noblesse de robe*. Deze stand wordt omschreven als: "De door de vorst uit de burgerij gerekruteerde magistraten, die hij uitkoos op basis van deskundigheid op het gebied van rechtspraak of financiën."

- 2p 1 Toon aan dat Viglius tot de *noblesse de robe* behoorde en geef aan waarom de *noblesse de robe* onderdeel vormde van de centralisatiepolitiek van de Habsburgse vorsten.

Gebruik bron 1.

Uit dit fragment blijkt dat sommige opvattingen van Enzinas overeenkomen met sommige opvattingen van Erasmus.

- 4p 2 Toon dit aan met twee voorbeelden, waarbij je telkens een opvatting van Erasmus vergelijkt met een opvatting van Enzinas.

Twee gebeurtenissen:

- 1563 Handelsconflicten tussen Engeland en de Nederlanden leidden ertoe dat Elisabeth I de uitvoer van wol naar Vlaanderen stopzette.
- 1565 Als gevolg van de oorlog tussen Denemarken en Zweden werd de Oostzee afgesloten voor handelsverkeer.

Een historicus wijst op het sociaaleconomische verband tussen deze gebeurtenissen en de Beeldenstorm van 1566.

- 4p 3 Leg dit uit door bij elke gebeurtenis een gevolg te noemen en daarmee het verband met de Beeldenstorm aan te geven.

Eindexamen vwo geschiedenis 2013-I

havovwo.nl

Gebruik bron 2 en 3.

Een historicus verklaart het verschil in toon tussen beide brieven vanuit het verschil tussen de slachtoffers waarover Alva schrijft **en** vanuit de veranderde politieke situatie in de Nederlanden.

- 4p **4** Geef voor beide verklaringen de redenering die erbij past.

Gebruik bron 4.

Tussen deze twee coupletten van het Wilhelmus lijkt een tegenstrijdigheid te bestaan.

- 3p **5** Noem die tegenstrijdigheid en leg uit waarom dit in het begin van de Opstand niet als tegenstrijdigheid wordt ervaren.

In 1600 werd Maurits door de Staten-Generaal naar Vlaanderen gestuurd om Duinkerken (waar veel kapers hun thuishaven hadden) te veroveren. Maurits wilde zelf liever Antwerpen aanvallen, maar de Staten van Holland wilden geen inname van die stad. De veldtocht eindigde met de Slag bij Nieuwpoort, een overwinning voor Maurits, maar zonder blijvend resultaat.

- 2p **6** Noem twee redenen waarom de Staten van Holland Antwerpen niet wilden veroveren.

In 1617 dienen Holland, Utrecht en Overijssel bij de Staten-Generaal een protest in tegen het houden van een nationale synode. Als reden voerden zij aan dat deze synode in strijd was met de Unie van Utrecht.

- 2p **7** Geef aan:
- wat de aanleiding vormde tot het houden van een nationale synode en
 - welk argument deze drie gewesten aan de Unie van Utrecht ontleenden om hun bezwaar te ondersteunen.

In 1618 liet stadhouder Maurits de waardgelders afdanken, de door raadspensionaris Van Oldenbarnevelt (buiten de Staten-Generaal om) ingestelde huurtroepen die de onlusten in de Republiek moesten bedwingen.

Maurits beriep zich daarbij op het beginsel van de Godsdienstvrede van Augsburg (1555).

- 2p **8** Leg uit dat:
- Maurits als stadhouder het bestaan van waardgelders niet kon accepteren, maar
 - Maurits ten onrechte het beginsel van de Godsdienstvrede van Augsburg aanvoerde om zijn optreden als stadhouder te verdedigen.

Twee jaartallen:

- 1 In 1650 beraamde stadhouder Willem II van Oranje een actie om Amsterdam binnen te vallen en Staatsgezinden in het stadsbestuur te vervangen door Oranjegezinden. De poging mislukte. Een onderdeel van zijn plan was plaatsing van een strijdmacht bij Texel om te voorkomen dat er door Cromwell, die een jaar eerder aan de macht gekomen was in Engeland, steun zou worden geboden aan de Staatsgezinden in Amsterdam.
- 2 In 1651 stierf de prins en begon het eerste stadhouderloze tijdperk. Desondanks verslechterde de relatie tussen de Republiek en Cromwell aanzienlijk.

4p **9** Leg uit:

- waarom de stadhouder verwachtte dat Cromwell de Staatsgezinden in Amsterdam te hulp zou willen komen en
- waardoor de relatie tussen Engeland en de Republiek na 1651 verslechterde.

Gebruik bron 5.

De maker van deze prent wil een boodschap overbrengen over de toekomstige rol van de jonge prins Willem. De Staatsgezinden zouden deze prent juist kunnen gebruiken om propaganda te maken tegen de Oranjes.

4p **10** Leg uit, telkens met een verwijzing naar de prent:

- welke boodschap de maker van de prent over prins Willem laat zien en
- dat Staatsgezinden de prent voor hun propaganda zouden kunnen gebruiken.

Gebruik bron 6.

Deze opdracht aan ambassadeur D'Estrades is kenmerkend voor de buitenlandse politiek van Lodewijk XIV ten opzichte van de Republiek.

2p **11** Leg dit uit.

Gebruik bron 6.

Vanaf het Rampjaar is er in de Republiek discussie gevoerd over de vraag of Johan de Witt het land heeft uitgeleverd aan Frankrijk.

Stel: je onderzoekt deze kwestie en je concludeert dat deze briefwisseling bruikbaar is voor een onderzoek naar de betrekkingen tussen Johan de Witt en Frankrijk.

2p **12** Noem twee argumenten voor de betrouwbaarheid van de informatie uit deze briefwisseling voor je onderzoek.

Gebruik bron 6.

In je onderzoek naar de discussie over de rol van Johan de Witt vind je een opmerking van een achttiende-eeuwse historicus over deze bron. Hij stelt dat deze briefwisseling bewijst dat "De Witt (met drie anderen) de enige is die de koning van Frankrijk om niet (= zonder daarvoor te worden betaald) diende".

- 2p 13 Maak aannemelijk dat de mening van de achttiende-eeuwse historicus gekleurd is door de visie van de prinsgezinden.

Een bewering:

Het jaar 1702 was een voorlopig eindpunt in de binnenlands-politieke strijd die kenmerkend was voor de Republiek.

- 2p 14 Ondersteun deze bewering.

De Verenigde Staten en hun federale overheid, 1865-1965

Na 1865 kwam het industrialisatieproces in de Verenigde Staten in een versnelling.

- 3p 15 Noem hiervoor drie oorzaken.

Een bewering:

Na 1880 verslechterde de situatie van de zwarte *sharecroppers* in het Zuiden zowel in politiek als in economisch opzicht.

- 2p 16 Geef voor beide aspecten van de bewering een verklaring.

Gebruik bron 7.

Een interpretatie:

Joseph Keppler geeft in deze prent uit 1886 een mening weer over het optreden van de arbeidersbeweging op dat moment.

- 4p 17 Licht dit toe door aan te geven:
- (met twee verwijzingen naar de prent) welke mening de tekenaar hier weergeeft over het optreden van de arbeidersbeweging en
 - of deze mening **wel** of **niet** overeenkomt met die van de meerderheid van de Amerikaanse bevolking op dat moment.

Gebruik bron 8.

Stel: je maakt een scriptie over de Amerikaanse buitenlandse politiek in de periode 1865-1917. Je concludeert dat deze bron bruikbaar is voor het illustreren van zowel de **continuïteit** als voor het illustreren van een **verandering** in het beleid.

- 4p 18 Leg dit uit voor beide aspecten.

Met de Veertien Punten streefde president Wilson naar het terugdringen van de risicofactoren die hadden bijgedragen aan het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog.

4p 19 Licht dit toe door:

- twee punten uit de Veertien Punten te noemen en
- bij elk punt aan te geven welke risicofactor president Wilson hiermee hoopte terug te dringen.

Gebruik bron 9.

Dit fragment kan worden gebruikt in een campagne van de NAACP voor hervorming van het onderwijs.

3p 20 Licht dit toe door:

- (met de bron) aan te geven welke boodschap de NAACP met dit fragment kan overbrengen en
- (zonder bron) uit te leggen waarom schoolboeken een belangrijk doelwit kunnen zijn van campagnes van de NAACP.

Gebruik bron 10.

Het verspreiden van deze foto met dit onderschrift diende een politiek doel.

4p 21 Leg dit uit voor zowel de foto als voor de combinatie van de foto met dit onderschrift.

Gebruik bron 10.

Tijdens de presidentsverkiezingen van 1940 zou deze foto óók geschikt geweest kunnen zijn voor de campagne van de Republikeinse kandidaat.

2p 22 Leg dit uit.

De volgende gebeurtenissen die te maken hebben met het buitenlands beleid van de Verenigde Staten staan in willekeurige volgorde:

- 1 Het Congres stemt in met de Marshallhulp.
- 2 Het Congres neemt de *Lend Lease Act* aan.
- 3 Het Congres neemt de Eerste Neutraliteitswet aan.
- 4 President Truman geeft opdracht voor het afwerpen van de atoombom op Hiroshima.
- 5 President Roosevelt pleit in Jalta voor oprichting van de Verenigde Naties.
- 6 President Roosevelt spreekt het Congres toe na de aanval op Pearl Harbor.

2p 23 Zet deze zes gebeurtenissen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Na afloop van de Tweede Wereldoorlog werden negen miljoen Amerikaanse soldaten gedemobiliseerd. De vrees bestond dat dit zou leiden tot grote werkloosheid, maar die bleef uit.

2p 24 Geef twee verklaringen voor het uitblijven van die grote werkloosheid.

Eindexamen vwo geschiedenis 2013-I

havovwo.nl

Gebruik bron 11.

Rockwell geeft in zijn prent een visie weer op de situatie van de burgerrechten na de uitspraak van het Hooggerechtshof in de zaak *Brown vs. Board of Education of Topeka*.

- 4p **25** Geef met twee verwijzingen naar de bron aan welke visie hij weergeeft.

Gebruik bron 11.

De gebeurtenis die Rockwell weergeeft, vond plaats in 1960. De illustratie verschijnt pas in 1964 op de omslag van het tijdschrift *Look*.

- 2p **26** Leg met een voorbeeld uit dat deze gebeurtenis in 1964 nog steeds actueel is.

Door de Vietnamoorlog werd de rol van de Verenigde Staten als leider van de Westerse wereld ter discussie gesteld.

- 2p **27** Leg dit uit.